

דבעינן שיעשה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת, דבזה חשיבי צ' מעשים, וכמו שביארנו בכמה מקומות דמלאכה מעין אב חשיבא מעשה מלאכה מלד עלמה, ושזב מהני ימים שבינתיים ושבתות כגופין לחלק, והא דבכדה מהני גופין

לחלק, היינו משום דא"ל לערבן וכמ"ש האור שמח דמ"ה הו' צ' מעשים, משא"כ בקלר וקלר דהוי מעשה אחד לא מהני דין שבתות כגופין וימים שבינתיים דלא מהני אלא לחילוק ולא לאשוויי כצ' מעשים וכמבואר.

סימן כט

אומר מותר

א.

החילוק בין תינוק שנשבה להכיר ולבסוף שבת

בגמרא דף ס"ח צ', איתמר רב ושמואל דאמרי תרווייהו, אפילו תינוק שנשבה לבין הנכרים וגר שנתגייר לבין הנכרים כהכיר ולבסוף שבת דמי וחייב. ור' יוחנן ור"ש בן לקיש דאמרי תרווייהו, דווקא הכיר ולבסוף שבת, אבל תינוק שנשבה בין הנכרים וגר שנתגייר לבין הנכרים פטור. ומסקינן בגמ', דר' יוחנן ורשב"ל ס"ל כמוכזז דבעי ידיעה בתחילה, מש"ה תינוק שנשבה שלא היתה לו ידיעה מתחילה פטור. ובגמ' מכות דף ז' צ', בשגגה פרט לאומר מותר. ופירש"י וז"ל, כסבור מותר להרוג ישראל. ובריטב"א שם הקשה, דא"כ היכי ממעט מבשגגה, הא גבי שבת וגבי קרבן ע"ז ושאר עבירות כתיב בשגגה על קרבנס ואפ"ה אמרינן בפרק ד' מיתות וכן בפרק כלל גדול דאומר מותר שוגג הוא וחייבין קרבן. ומתירין, דשאיני הכא דכתיבי בשגגה טובא וכו'. וכ"כ התוס' בסוגיין (ד"ה אבל תינוק שנשבה פטור) ע"ש. אכן הריטב"א שם כתב לתרץ עוד וז"ל, דהתם מיירי בשאינו עוקר כל הגוף, דיודע לשבת או לע"א ודכוותה בעשה או בלאו או בתחומין ובכרת כדאיתא התם, שאם אמר מותר לגמרי פטור מקרבן. והכא דבעינן לומר שאמר מותר לגמרי שאינו יודע זו שום איסור, כל זה

לפירש"י ז"ל, עכ"ל. והיינו דהריטב"א מפרש בשיטת רש"י, דהחילוק בין תינוק שנשבה להכיר ולבסוף שבת, לא תליא במה שהיתה לו ידיעה מתחילה, אלא אם הוא עוקר כל הגוף והוא שכות לגמרי, או דיש לו איזה ידיעה.¹

ובן נראה להוכיח ממה שכתב רש"י במתניתין ריש כריתות וז"ל, אבל אומר מותר לגמרי דעוקר כל הגוף לאו שוגג הוא אלא אנוס הוא ופטור. והקשה בשט"מ בהשמות שם אות י"א ממתניתין דהשוכח עיקר שבת דחייב קרבן ולא ממעטינן אומר מותר אלא תינוק שנשבה. ויעויין בחוט המשולש לרבינו הגר"ח מוולאזין זללה"ה סי' י"ג שכתב, דכל מקום שכתב רש"י אומר מותר מוכחו לתינוק שנשבה, דלא ממעטינן תינוק שנשבה אלא"כ עוקר את כל הגוף, ומי שלא היתה לו ידיעה מעולם ואינו עוקר כל הגוף חייב, דתירתי בעינן לפטורא, גם שלא היתה לו ידיעה מעולם, וגם שהוא עוקר את כל הגוף, ע"ש. אכן בדברי רש"י לא משמע כן, דהא משום הא דאמר מותר אנוס הוא, פירש"י למתני' דריש כריתות דהעלם חפץ ולא דהעלם איסור, דהעלם איסור כיון שעוקר את כל הגוף אומר מותר הוא, ע"ש. ולפי"ד הגר"ח דלא פטר רש"י אלא תינוק שנשבה. א"כ הא הו"ל לפרש למתניתין דהכיר ולבסוף שבת, ואשר מבואר בזה דרש"י ס"ל כמ"ש הריטב"א בשיטתו, דגם דהכיר ולבסוף שבת כל שעוקר את כל הגוף ועכשיו הוא שכות לגמרי דינו כתינוק שנשבה ופטור.

שנשבה דלר"י ור"ל פטור מקרבן. והיינו דעיקר דין תינוק שנשבה הוא בעוקר את כל הגוף. אלא דהריטב"א כתב דצריך לידע בעשה או בתחומין וכיוצא"ב בסוגיית הגמ' בדף ע' א', ואילו ברמב"ם לא נבאר במה צריך שיאמין שיום זה שבת הוא, ומשמע דסגי במה שיודע שיום זה קדוש משאר ימים, ועיין.

1. וכן נראה מדברי הרמב"ם בפיה"מ במתני' דר"פ כלל גדול שכתב וז"ל, השוכח עיקר שבת, רצונו לומר אפי' היתה לו ידיעה קודם לכן, ומילת שוכח תורה ע"ז, והוא שישכח כי השם יתעלה צוה לבני ישראל באיסור מלאכה בשבת, והוא מאמין כי זה היום שהוא עושה בו מלאכה הוא שבת, עכ"ל. ונראה מבואר מדבריו, דאם אינו מאמין שיום זה שבת הוא דינו כתינוק

האומנם מדברי התוס' הנ"ל דלא חילקו כן, הרי מבואר דפליגי בזה, וס"ל דכל שהכיר ולבסוף שכתב אע"פ דהשתא עוקר את כל הגוף חייב, דעיקר החילוק בין תינוק שנשנה להכיר ולבסוף שכתב הוא אם היתה לו ידיעה מתחילה, וכן מבואר בדבריהם בשבת דף ע' ב' (ד"ה העלם זה וזה) שכתבו, דהשוכח עיקר שבת דמתני' איירי באופן שהוא שכות לגמרי, ואף אי מדכרו ליה לא מידכר כעין תינוק שנשנה לבין הנכרים, ע"ש. הרי מבואר דאף בכה"ג שהוא שכות לגמרי מיקרי שוגג וחייב קרבן, ועכ"פ מבואר בזה דנחלקו הראשונים בטעמא דמילתא דהכיר ולבסוף שכתב שאני מתינוק שנשנה, דלשיטת התוס', החילוק הוא דהכיר ולבסוף שכתב איכא שגגה בהידיעה, וכל שהיתה לו ידיעה אף שעכשיו הוא שכות לגמרי, ומלד ההעלם והשגגה דהשתא שווה הוא להעלמו דתינוק שנשנה, אך מ"מ כיון דשגג בזה שהיתה לו זו ידיעה חשיב שוגג, דעיקר דין שוגג הוא השגגה בהידיעה, משא"כ לפירש"י אין השגגה בהידיעה מגוף החיוב, והשגגה המחייבתו בקרבן הוא שגגתו בשעת החטא, וא"כ הרי אין נפ"מ בזה שהיתה לו ידיעה מתחילה, אלא עיקר החילוק הוא אם שכתב כל הגוף, דאז הוי כתינוק שנשנה וחד דינא להו דפטור מקרבן, והכיר ולבסוף שכתב דחשיב שוגג היינו היכא דגם בשעת החטא יש לו איזה ידיעה וכנ"ל.

והנה באמת מהא דפליגי רב ושמואל ור' יוחנן ור"ש בן לקיש בתינוק שנשנה, וכן מהא דקאמר מונבז מה מזיד שהיתה לו ידיעה מתחילה, אף שוגג שהיתה לו ידיעה, לכאורה נראה מזה כשיטת התוס', דעיקר החילוק הוא בהשגגה בזה שהיתה לו ידיעה, ולא תליא בזה דהשתא אינו שכות לגמרי ולשיטת רש"י ז"ל, דס"ל דסברא הוא דאין החיוב בזה ששגג בהידיעה, וע"כ תליא בהשגגה דשעת החטא, ובזה אין לחלק בין שוכח כל הגוף אף שהיתה לו ידיעה מתחילה, לבין תינוק שנשנה. אלא דזה אינו, דהא מונבז יליף לה מהקישא דשוגג למזיד להלטרך ידיעה

2. ובתוס' בסוגיין (ד"ה כ"ש שהוספת) כתבו וז"ל, כדפי' בקונטרס דאף בזה מחייב, ומחייב נמי כי ליכא ידיעה בשעת מעשה, דהא ר"י ור"ל סברי כמונבז ומחייבי הכיר ולבסוף שכתב וכו' והיינו טעמא משום דסברא הוא דלא איתקש שוגג למזיד לאפוקי ממשמעות שגגה, דאדרבה שוגג משמע דלית ליה ידיעה בשבת מעשה, ולא אתא הקישא אלא לחייב נמי כי אית ליה ידיעה בשעת מעשה. ומיהו קשה לר"י דהא פטרי מהקישא תינוק שנשנה, מהאי טעמא יפטור נמי הכיר ולבסוף שכתב, ע"ש. והריטב"א תירץ, דהאי דהיתה לו ידיעה ילפינן מבנין אב, ומה דגם בידיעה בשעת מעשה

מתחילה. ואין לומר דר' יוחנן ור"ל ס"ל כמונבז ולא מטעמיה, ולשיטתייהו סברא הוא ולאו מקרא הוא דילפינן לה, ומש"ה למונבז תליא בזה שהיתה לו ידיעה מתחילה ולר"י ור"ל תליא בעוקר את כל הגוף, דהא בגמ' אמרינן דר"י ור"ל כמונבז ס"ל, ואי נימא דלמונבז תליא בשגגת הידיעה, ולר"י ור"ל תליא בעוקר את כל הגוף, א"כ הרי נמלא, דגם לענין דינא איכא נפ"מ בין ר"י ור"ל למונבז ולא רק בהטעם, ובגמ' הא מבואר דר"י ור"ל ס"ל כמונבז בדינו, ול"ע.

ב.

בטעמא דר"י ור"ל דתינוק שנשנה פטור

והנה בזה דס"ל לר' יוחנן ור"ל דתינוק שנשנה פטור, פירש"י (ד"ה פטור) וז"ל, דקסברי ר"י ור"ל אומר מותר אנוס הוא ולא שגגה היא, והקשו התוס' (ד"ה אכל תינוק) וז"ל, ואין נראה, דטעמייהו כמונבז כדקאמר בסמוך, וטעמא דמונבז מפרש לקמן דיליף מקרא, ע"ש. ובפנ"י וכו"ה בחוט המשולש סי' י"ג כתבו דעת רש"י, דבאמת מונבז נמי לא פטר תינוק שנשנה אלא מטעם אנוס, דהא אבנין אב דנקיט בצרייתא דכך היה מונבז דן וכו' אף שוגג שהיתה לו ידיעה, ע"ז ודאי לא סמך מונבז וכדפרש"י (ד"ה מ"ט דמונבז), ומהקישא דתורה אחת לא מוכח למעט היכא שלא היתה לו ידיעה, אלא לחייב אף שהיתה לו ידיעה בשעת מעשה, וא"כ הא דמלרין מונבז ידיעה מתחילה ופטור תינוק שנשנה אינו מקרא אלא מסברא. ע"ש. אכן יעויין בפירש"י (ד"ה הריני מוסיף על דברך) שכתב ז"ל, כלומר א"כ באתה לפרש גז"ש ללמוד שוגג ממזיד, בל והוסיף על דברך עוד, ובזה תראה אם יעמדו דברך, ע"ש. הרי מבואר דגם האי דינא דבעי ידיעה מתחילה יליף לה מונבז מקרא ולא מסברא,² ושוב הרי ל"ע כקושיית התוס'.

והנה בעיקר דברי רש"י דפטורא דתינוק שנשנה משום אנוס הוא, וכן הוא בפירש"י בריש כריתות וז"ל,

חשיב שגגה ילפינן מהקישא, ע"י"ש. אכן התוס' הקשו משום דקיימי בפ"י רש"י דתרווייהו ילפינן מהקישא, ולפי"ד הפנ"י והחוט המשולש דלפירש"י מסברא ממעט בלא היתה לו ידיעה מתחילה, א"כ ל"ק קושיית התוס'. דהא מהקישא לא ילפינן אלא דגם בהיתה לו ידיעה בשעת מעשה מיקרי שוגג, ולא לאפוקי שוגג ממשמעותו וכמ"ש הרשב"א. אכן להמבואר דגם לפירש"י תרווייהו ילפינן מהקישא צ"ע כקושיית התוס'. ויעריין ברשב"א שכתב שרש"י פי' בענין אחר. ומשמע דלפירש"י לא קשיא קושיית התוס' מטעם אחר. רצ"ע.

דבעוקר כל הגוף לאו שוגג הוא אלא אנוס ופטור, ע"ש.
הנה יעויין בפכ"י בסוגיין דפי' דפטורו הוא משום דין אנוס
דכל התורה, וזהו הא דיליף מונצז הואיל ומזיד קרוי חוטא
ושוגג קרוי חוטא, והיינו דתינוק שנשזה אנוס הוא ולא שייך
למקרא חוטא דאנוס רחמנא פטריה כדכתיב ולנערה לא
תעשה דבר, אכן אי לאו דאשכחן דמזיד קרוי חוטא, א"כ
תו לא הוי משמע דחטא למעוטי אנוס, וא"כ היה תינוק
שנשזה חייב, דאע"ג דאנוס רחמנא פטריה היינו דווקא
ממיתה מלקות או ממון, אבל בקרבן אפשר דחייב, דכפרה
מיהא צעי, וכדאשכחן לקושטא דמילתא דרבנן מחייבי ליה
קרבן אע"ג דאנוס הוא, ומש"ה איטריך מונצז להא דמזיד
איכרי חוטא, וא"כ ע"כ דחטא דכתיב בקרבן למעוטי אנוס
הוא ופטרינן תינוק שנשזה, ע"ש. וכן הוא בחי' הריטב"א
החדשים בסוגיין שכתב וז"ל, פירש"י ז"ל דקסברי אומר
מותר אנוס הוא ואנוס רחמנא פטריה. ובאמת דעיקר
הדבר דפטרינן אנוס מקרבן, הוא מפורש בספרי פרשת כי
תלא (אות רמ"ג) דהכי איתא שם, ולנערה לא תעשה דבר,
מלמד שפטרה הכתוב מן המיתה, מנין אף מן הקרבן, ת"ל
חטא, מנין אף מן המכות, ת"ל מות, מלמד שמכל עונשין
שבתורה פטורים. וכן מבואר בגמ' שבעות דף י"ח ב'
דמבואר שם דנמשמש עם הטורה שלא בשעת וסתה
ואמרה לו נטמאתי, פטור על הכניסה מן הקרבן משום
דאנוס הוא. ע"ש. אלא דלפי"ז הרי ז"ע, מאי טעמייהו
דרבנן דפליגי אמונצז וכן רב ושמואל דמחייבי דתינוק
שנשזה, וכי פליגי אהא דאנוס רחמנא פטריה. ומש"כ הפנ"י
הנ"ל דס"ל דלא פטרינן משום אנוס אלא ממלקות ומיתה
ולא מקרבן, הנה מדברי הספרי והגמ' הנ"ל הרי מבואר
להדיא דפטור אנוס הוא גם מקרבן. ול"ע.³

ואשר נראה מוכרח ומבואר בזה, דהא דפטרינן תינוק
שנשזה משום אנוס הוא, לא אחינן עלה מדין

פטור אנוס דכל התורה מקרא דולנערה לא תעשה דבר,
אלא הוה זה דינא בפ"ע בהלכ' שגגות לפטור מן הקרבן.
ובאמת כן נראה מלשון רש"י שכתב, דאומר מותר אנוס
הוא ולא שגגה היא. הרי דהך פטור אנוס אינו משום דכל
דחייב אנוס א"א לחייבו, אלא מיקרי אנוס להפקיעו מדין
שוגג. וכ"ה לשון רש"י בכריתות הנ"ל אומר מותר דעוקר
כל הגוף לאו שוגג הוא אלא אנוס הוא, ומבואר דעיקר
הפטור הוא בהלכ' שגגות דאנוס לא שוגג הוא, ולא משום
דאנוס הוא, ואין אומר מותר בכלל דין אנוס דכל התורה,
ולא פטרינן לאומר מותר אלא בהפרשה דשגגות, ומש"ה
בעינן קרא להא דלא מיקרי שוגג אלא אנוס! לענין הלכ'
שגגות. משא"כ בכל התורה לא חשיב אנוס. וזה מה
שפירש"י דגם למונצז אף דיליף לה מקרא, פטורו משום
אנוס הוא, וזהו שנתחדש בהילפותא דלענין שגגות חשיב
כה"ג כאנוס ולא שוגג. וכן מבואר במאירי בסוגיין שכתב
וז"ל, ואין הלכה כמונצז שיהא דינו כאנוס לפטורו מכל וכל,
ע"ש. הרי דאף למונצז פטרינן אומר מותר משום דאנוס
הוא. ול"ל כנ"ל דאף דמקרא יליף לה, אך נתחדש בזה דין
אנוס מסויים בהלכ' שגגות, דאנוס כה"ג דאומר מותר לא
שוגג הוא. אף דלענין דין אנוס דכל התורה לא חשיב אנוס,
ודו"ק.

ובאמת דלשיטת רש"י הדבר מוכרח, דהא ס"ל דכל
שעוקר את כל הגוף אף בהכיר ולצסוף שכת
פטור משום אנוס. ולכאורה הדבר פשוט, דאף אי בתינוק
שנשזה יש לנו לפטורו משום אנוס דכל התורה מקרא
דולנערה ל"ת דבר, אך היינו דווקא בתינוק שנשזה, אבל
בכה"ג דהכיר ולצסוף שכת, הרי לא שייך לפטורו משום
אנוס, דאף אי נימא דא"א לחייבו קרבן על שגגת ידיעה,
אך גם פטור אנוס לית ביה, [ודמי לתחילתו בפשיעה וסופו
באנוס, דאף אם אין מחייבין אותו משום הפשיעה, גם

ליה מעשה ידיה מ"מ נאמר עוד פטור משום אנוס. וא"כ י"ל, דכל
שהוא אנוס על המעשה ובכה"ג לא חשיב מעשה ידיה, א"כ גם
מקרבן פטור, דכיון דלא חשבינן ליה לדידה מעשה, לא קרינן ביה
ועשה אחת מהנה. משא"כ באומר מותר דעושה המעשה מדעת, אלא
דהעבירה היא באנוס, בזה א"א לומר דלא חשיב כלל מעשה ידיה,
וזהו דס"ל לרב דשמואל ורבנן דכיון דחשיב מעשה ידיה לא
פטרינן משום אנוס אלא ממלקות ומיתה או ממון ולא מקרבן. אכן
באמת מדברי הספרי אין נראה כן, דהא מצריך ג' קראי למעט
ממיתה וממלקות ומקרבן. ואי נימא דאיירי בגונא דלא חשיב מעשה
ידיה כלל, אמאי בעינן ג' קראי, הא מאחר דאין כאן מעשה לחייב,
ודאי דפטור מן הכל. ומבואר, דאיירי גם היכא דשפיר חשבינן ליה
מעשה, ופטורו משום דין אנוס, וגם בכה"ג פטור מן הקרבן, וצ"ע.

3. והיה מקום לומר, דהלא הפנ"י כתב דהא דפטרינן אנוס מקרבן
הוא מסברא דמה מזיד מיקרי חוטא אף שוגג מיקרי חוטא, והיינו
דלחייב שגגה בעינן שוגג דמיקרי חוטא, ואנוס לא מיקרי חוטא,
ופטור כמו באנוס דכל התורה. וא"כ י"ל דרבנן פליגי בזה וס"ל
דלא בעינן שוגג דמיקרי חוטא, וחטא דכתיב גבי שגגה לא אתי
למעט אנוס, דלא בעינן לחייב קרבן דאיכרי חוטא, ולפי"ז י"ל דהא
דממעטינן בספרי מקרא דחטא מלמד שפטור מן הקרבן, היינו
דווקא למתנבז דס"ל דלחייב קרבן בעי דאיכרי חוטא, ממעטינן
אנוס, משא"כ לרבנן לא דרשינן למעט אנוס, דאף דלא איכרי חוטא
חייב בקרבן, ויש לדון בזה.

עוד יש לומר לפימ"ש החמדת שלמה דבאנוס נאמרו ב' פטורים,
חדא, דאין המעשה חשיב מעשה ידיה, ואף היכא דשפיר חשבינן

בעיני קרא, וביאור הדבר הוא כמו שכתבנו, דגם לפירש"י דאומר מותר פטור משום אונס, אין פטורו מסבירא אלא מקרא וכש"ג.⁴

ג.

פלוגתת רש"י והתוס' בביאור הקושיא דמונבז

ומעתה הרי מבואר היטב הא דס"ל לרש"י, דלר' יוחנן ור"ל ולמונבז לא תליא במה שסגג בהדיעה שהיתה לו, אלא אם הוא שכות לגמרי או לא, והיכא דהוא שכות לגמרי ועוקר כל הגוף, אף בהכיר ולצסוף שכת פטור מקרבן. והיינו, דמאחר דמשום אונס פטרינן ליה שפיר חשיב גם כה"ג אונס ולא תליא בהדיעה שהיתה לו וכמבואר. ונראה עוד בזה, דהנה יש להסתפק לשיטת רש"י בתינוק שנשבה בגוונא שאינו עוקר את כל הגוף אי חייב קרבן, ויסוד הספק בזה הוא, אי למונבז אינו חייב קרבן אלא היכא דסגג בהדיעה, אלא דלא סגי בזה לחייבו אלא"כ אינו עוקר את כל הגוף, דלחייב קרבן תרתי בעינן, גם שישגוג בהדיעה וגם שאינו עוקר את כל הגוף, ולפי"ז בתינוק שנשבה אם עוקר את כל הגוף פטור. או י"ל, דעיקר חיוצא דקרבן לא תליא אלא אם אינו עוקר את כל הגוף, ולא בעינן כלל להא דישגוג בהדיעה שהיתה לו, ויש קל"ת ראיה לזה ממ"ש הרמב"ם בפיה"מ בריש פרקין וז"ל, השוכח עיקר שבת, רלונו לומר, אפי' היתה לו ידיעה קודם לכן, ומילת שוכח תורה ע"ז, והוא ששכח כי השם יתעלה הוא לבני ישראל באיסור מלאכה בשבת, והוא מאמין כי זה היום שהוא עושה בו מלאכה הוא שבת, עכ"ל. והנה מדבריו מבואר דאם אינו מאמין שיום זה הוא שבת דינו כתינוק שנשבה דלר"י ור"ל פטור מקרבן, והיינו כשיטת רש"י דעיקר דין תינוק שנשבה הוא בעוקר את כל הגוף. ולפי"ז יש לדקדק במה שכתב, אפי' היתה לו ידיעה קודם לכן, דמשמעו הוא דלא זו בלבד דהיכא דלא היתה לו ידיעה דפשיטא דחייב, אלא אפי' בהיתה לו ידיעה אינו חייב אלא

פטור אונס לית ציה.⁵ וכה"ג דהכיר ולצסוף שכת, כיון שהשכחה אינה אונס, א"כ אין לו טענת אונס להפטר, ובהכרח דלא חתינן עלה משום פטור אונס דכל התורה, אלא דנאמר בזה דין בהלכ' שגגות דכה"ג חשיב אונס לענין חיובי שגגות, ומש"ה אף בהיתה לו ידיעה דאינו אונס בכל התורה, אף היכא דבעינן שגגה חשיב גם ככה"ג אונס ולא שוגג. ומבואר היטב הא דפירש"י דפטור משום דאונס הוא ולא שגגה היא, ואף דמונבז מקרא יליף לה, והיינו כש"ג, דבאמת הוי זה דינא בפ"ע דאונס לענין חיובי שגגה, וזהו מה דיליף מונבז מקראי. ובזה מבואר היטב טעמייהו דרבנן דפליגי עליה דמונבז ומחייבי תינוק שנשבה. ולהמבואר ניחא, דבאמת לענין דין אונס דכל התורה לא נחלקו רבנן ומונבז ולכו"ע לא מיפטר תינוק שנשבה מטעם אונס משום קרא דולנערה לא תעשה דבר, אלא דאומר מותר יליף לפטור משום דין אונס מסויים בהפרשה דשגגות, ובזה הוא דפליגי רבנן עליה, משא"כ לענין דין אונס דכל התורה, ודאי דלכו"ע גם בקרבן א"א לחייבו וכדאיתא בספרי הנ"ל.⁶ ודו"ק.

ובנב' במכות שם אמרינן, בשגגה פרט למזיד, ומפרש רבא פרט לאומר מותר, ופריך אביי, אומר מותר אונס הוא. וכתבו התוס' בשבת דף ס"ח ב' (ד"ה אכל) דל"ל דלאו דווקא קאמר אונס הוא, דבכל מקום מחייבין ליה, אלא גבי גלות דווקא ממעט אומר מותר משום דשגגה טובא כתיבי, ואביי פריך דהו"ל למעט מקרא דשגגה פרט לאונס, עי"ש. וכתב מהרש"א, דלפירש"י דס"ל דאומר מותר פטור משום אונס ניחא בפשוטו, דאביי פריך דלמה לן קרא דשגגה למעט אומר מותר הא אומר מותר פטרינן מסבירא דאונס הוא וכר"י ור"ל, עי"ש. האומנם יעויין בפירש"י במכות שם (ד"ה אונס הוא) שפי' הא דפריך אביי אומר מותר אונס הוא, והאיד הוא קורחו מזיד, עי"ש. הרי דלא קשיא ליה אמאי בעינן קרא למעוטי אומר מותר, אלא למה קורחו מזיד ולא אונס, ומבואר דגם לאביי דפטורו משום אונס

5. ובחוט המשולש כנ"ל (ד"ה ומהא דאמר רבא) כתב להוכיח מהסוגיא דשברעות דף י"ח ב' ומכריתות דף ג' ב' דגם היכא שלא היתה לו ידיעה מעולם אם אינו עוקר את כל הגוף חייב, ולא חשיב כתינוק שנשבה, דהא דפטרינן תינוק שנשבה היינו דווקא אם עוקר את כל הגוף. ויעו"ש עוד דכתב, דתרתוי בעינן לפטור, גם שלא ידע מעולם, וגם שיעקור את כל הגוף, אבל בהיתה לו ידיעה חייב אף אם עוקר את כל הגוף, וסברתו בזה, דכיון דהא דפטור בעוקר את כל הגוף הוא משום אונס דכל התורה, א"כ כל שהיתה לו ידיעה לא חשיב אונס, עי"ש. אכן לפי המבואר בשיטת רש"י דאין

4. אלא דיש לעיין הא דבסוגיא דמכות מבואר דממעטין אומר מותר מקרא דבשגגה, ולפי"ד הריטב"א ברע"ה רש"י הוה זה מיעוטא לכל התורה לפטור אומר מותר, ובסוגיין יליף לה מונבז מהקישא דשוגג דומיא דמזיד. וצ"ל, או דאביי ס"ל כמונבז ולא מטעמיה, ואביי באמת יליף לה מקרא אחרינא. או דגם לפירש"י הא דילפינן מבשגגה היינו רק לענין גלות, ובכל התורה ילפינן לפטור אומר מותר ומהקישא דמונבז, אך עכ"פ נראה ברור דלא פטרינן אומר מותר משום אונס דכל התורה אלא מקרא, או כמונבז או כאביי, ודו"ק.

שגגה, אבל לשיטת התוס' דעיקר חיובא דשוגג הוא בשוגג דומיא דמזיד, וא"כ היכא דאית ליה ידיעה בשעת מעשה הוי טפי שוגג לחיוב קרבן, וא"כ שפיר הקשה ר"י, דמה"ט נפטור נמי הכיר ולצסוף שכת וכמבואר.

ובגמ' לקמן דף ס"ט ז', איזוהו שזועת ציטוי לשעבר, שאם אמר יודע אני ששזועה זו אסורה, אבל איני יודע אם חייבין עליה קרבן אי לא, חייב, הא מני מונבז. לישנא אחרינא, מני, אילמא מונבז פשיטא, השתא בכל התורה דלאו חידוש הוא אמר שגגת קרבן שמה שגגה, הכא דחידוש הוא לא כ"ש, אלא לאו רבנן הוא, תיובתא דאביי תיובתא. וכתב רש"י דלא גרסינן להך לישנא אחרינא, דמאי פשיטותא הא אילטריך לאשמועינן דחלוקה שגגה זו משאר שגגות, דאילו בכל התורה למונבז צין שגג בקרבן צין שגג בלאו וכתב שמה שגגה, וכאן דלשעבר אם שגג בלאו שזה לאו שגגה היא דכתיב האדם בשזועה, עי"ש. ולהמבואר נראה דתליא בפלוגתא רש"י והתוס' הכ"ל, דלדעת רש"י דעיקר הקישא דמונבז הוא לחייב שוגג גמור, אלא דגם היכא דשגג בקרבן והזיד בלאו וכתב חשיבא שגגה, א"כ הא ודאי דהויא רבותא דגם היכא דלא הוי שוגג גמור, כיון דשגג בקרבן חייב, די"ל דלא מרבינן לשגגת קרבן אלא היכא דשוגג גמור חייב וכדפירש"י. משא"כ להתוס' דהקישא דמונבז הוא דעיקר חיובא דשוגג הוא דומיא דמזיד, וטפי הו"ל לחייב דאית ליה ידיעה מעשה, א"כ הרי אין כל חידוש בהזיד בלאו ושגג בקרבן דשגגת קרבן שמה שגגה, ואדרבה לענין שזועת ציטוי דהוי חידוש הרי פשוט טפי דשגגת קרבן שמה שגגה, דהוי טפי דומיא דמזיד, ושפיר פריך פשיטא, ודו"ק.

מחייב, ומחייב נמי כי ליכא ידיעה בשעת מעשה וכו'. והיינו טעמא דלא איתקש שוגג למזיד לאפוקי ליה ממשמעות שגגה, דאדרבה שוגג משמע דלית ליה ידיעה בשעת מעשה, ולא אתא הקישא אלא לחייבו נמי כי לית ליה ידיעה בשעת מעשה, ומיהו קשה לר"י, דהא פטרי מהקישא תינוק שנשבה, מה"ט יפטור נמי הכיר ולצסוף שכת, עכ"ל. ולכאורה ז"ע מאי קשיא ליה לר"י, הא כבר כתבו התוס' בתחילת דבריהם דלא אתא הקישא לאפוקי ליה ממשמעות שגגה. ובאמת כן כתב בתוס' הרא"ש. וכן תירץ הריטב"א לדעת רש"י. אכן להמבואר נראה צביאור דברי התוס', דמה שכתבו דלא ילפינן מהקישא לאפוקי ממשמעות שגגה, היינו רק לתרץ דמאחר דמקשינן שוגג למזיד, א"כ אמאי לא מקשינן גם צאין לו ידיעה דאין היקש למחלה, וע"ז הוא שכתבו דלא ילפינן לאפוקי ממשמעות שגגה. אמנם קושיית ר"י הוא צאופן אחר, דכיון דילפינן מהך הקישא דצעינן שוגג דומיא דמזיד, והוה זה דינא דעיקר החיוב דשוגג, ומש"ה הוא דממעטינן תינוק שנשבה, א"כ מהאי טעמא דממעטינן תינוק שנשבה, נפטור נמי הכיר ולצסוף שכת, דלא הוי שוגג דומיא דמזיד, דהא לדעת התוס' עיקר חיובא דשוגג הוא בהיתה לו ידיעה בשעת מעשה דכה"ג הוי קרוב למזיד טפי, אלא דמחייב אף בהיתה לו ידיעה ושכחה, כיון דגם בזה מיקרי חוטא, וזהו קושיית ר"י, אכן כל זה הוא לפי שיטתו דצעינן שוגג דומיא דמזיד, משא"כ לפירש"י דבהיקש נאמר דצעינן שגגה גמורה, ולא ממעטינן אלא לפטור היכא דהוי אונס ולא שגגה, א"כ הרי תחילת דין שוגג היינו היכא דהוא שוגג גמור, והא דמחייב מונבז אף בהיתה לו ידיעה בשעת מעשה, היינו דגם בכה"ג עדיין שם שוגג עליו, ולא משום דצעינן שוגג דומיא דמזיד, וא"כ הרי פשוט דלא אתא הקישא לאפוקי ממשמעות

במקום ששגג בהידיעה הוי קרוב למזיד, ולא ממעטינן אומר מותר לרבה, אלא במקום שהיתה לו ידיעה ושכחה דבכה"ג הוי קרוב למזיד. ועיין.

מלחיוב גלות דתליא בשגגת מעשה, ובאומר מותר להרוג ישראל אף דהוא שוגג בהאיסור, אך הוי מזיד בהמעשה, עי"ש. אך להמבואר בדברי התוס' י"ל, דרבה ס"ל כמונבז דאומר מותר